

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra filosofie a religionistiky

Bakalářská práce

LÉVINASOVO POJETÍ ODPOVĚDNOSTI,
EXISTENCE, SMRTI A SPÁSY

Vedoucí práce: PhDr. Jan Samohýl, Th.D.

Autor práce: Jitka Slavíčková
Studijní obor: Humanistika
Ročník: IV.

2009

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

10. června 2009

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Janu Samohýlovi, Th.D. za cenné rady,
připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	5
1 ŽIVOT A DÍLO EMMANUELA LÉVINASE	7
2 VZTAH K ŽIDOVSTVÍ A TALMUDU	10
2.1 Výklad Talmudu	11
2.1.1 Pozemský a nebeský Jeruzalém	12
2.2 Idolatrie	13
3 ODPOVĚDNOST	16
3.1 Identita vyvoleného	18
4 EXISTENCE	20
4.1 Existence a existující	21
4.2 Existování bez existujícího	23
4.3 Hypostaze a přítomnost	25
5 SMRT A SPÁSA	28
5.1 Smrt a vztah k jinému	29
5.2 Vůle a smrt	30
5.3 Spása	31
ZÁVĚR	33
SEZNAM LITERATURY	35
ABSTRAKT	36

ÚVOD

V dějinách filosofie se snažíme zmapovat veškeré filosofické směry a nejdůležitější postavy a osobnosti. Největší důraz je kladen na Platóna, Aristotela, Tomáše Akvinského, Kanta, Heideggera a jiné. Filosofie dvacátého století nám nabízí pestrou směs směrů a filosofických škol, které se navzájem prolínají a ovlivňují. Podstatným ovlivňujícím faktorem je pro tuto filosofii první a druhá světová válka. Hlavními směry jsou existenciální filosofie, filosofie života, novomarxismus, filosofie myslí a především také fenomenologie.

Fenomenologie, kterou založil Edmund Husserl, se snaží o pevnější a určitější založení filosofie, aby se mohla stát základem pro vědecké zkoumání skutečnosti. Většina fenomenologů navazují na Husserla a jeho žáka Heideggera. Je otázkou, zda můžeme i Lévinase považovat za fenomenologa. Přesto můžeme říct, že jeho filosofie stojí na třech základních pilířích: judaismu, fenomenologii a dialogickém myšlení. Většina fenomenologů považují za základ filosofie ontologii. Emmanuel Lévinas tento předpoklad odmítá. Za první filosofii nepovažuje nauku o bytí, nýbrž etiku. Je přesvědčen, že právě z fenomenologického hlediska stojí na prvním místě mezilidský vztah.

Cílem této práce bude systematicky zpracovat některé důležité pojmy v Lévinasově filosofii a myšlení. Budu především vycházet z jeho základních prací: *Existence a ten, kdo existuje*, *Čas a jiné*, *Totalita a nekonečno* a *Etika a nekonečno*. Ústřední pojmy jeho filosofie jsou: „existence“, „odpovědnost“, „tvář druhého“, „vztah k druhému“, „smrt a spása“. Specifickým rysem Lévinasovy filosofie je expresivní jazyk, zčásti ovlivněný i judaismem. Lévinas mnohdy opisuje jednotlivé termíny a pojmy mnohoslovnými, často složitými a málo pochopitelnými konstrukcemi, v nichž se člověk může snadno ztratit. Tudíž se jeho texty zdají být často nepřehledné či nejasné. Pokusím se tedy v jeho, podle mého názoru, složitém textu uchopit jeho klíčové a podstatné pojmy, systematicky je zpracovat, a tím přehledně ozřejmit Lévinasovu filosofii.

Lévinas vyrůstal v židovské rodině a judaismus je důležitým ovlivňujícím faktorem jeho myšlení. Proto se v úvodu této práce pokusím nastínit jeho život

a vztah k judaismu, jelikož si myslím, že je to důležité pro pochopení jeho myšlení. Judaismus se stal osou jeho filosofie a své myšlení od toho odvíjí. Dále se pokusím zpracovat klíčové pojmy jeho filosofie s pomocí Lévinasových děl, které jsem uvedla výše, a reflexí jiných autorů: Chaliérové, Tatranského, Caspera a Polákové.

Můžeme bez nadsázky říci, že Lévinas je dnes znám jako jeden z nejvýznamnějších filosofů dvacátého století, i když jeho dílo do hloubky zná jen málokdo.

1 ŽIVOT A DÍLO EMMANUELA LÉVINASE

Emmanuel Lévinas se narodil 12. ledna 1906 v litevském Kaunasu v ortodoxní židovské rodině. Litva byla v této době součástí carského Ruska a byla místem velké talmudské učenosti. Lévinas měl hluboké literární vzdělání. Lévinas sám vypráví, že vyrůstal s hebrejskou biblí a ruskými klasiky Puškinem, Gogolem, Turgeněvem, Tolstojem, Dostojevským a především se západoevropským spisovatelem Shakesparem, jehož Hamleta, Macbetha a Krále Leara nesmírně obdivoval.¹ Lévinasovo literární vzdělání určitě přispělo k jeho pozdějšímu filosofickému myšlení.

Když vypukla první světová válka, musela Lévinasova rodina opustit Kaunas a odejít na Ukrajinu. V ukrajinském Charkově navštěvuje Lévinas střední školu. V roce 1920 se jeho rodina vrací zpátky do Kaunasu, kde Lévinas pokračuje ve studiu na Židovském gymnáziu. Svě dětství tedy prožil v Litvě a na Ukrajině, kde prožil i počátky ruské revoluce. V roce 1923 odchází studovat na univerzitu ve Štrasburku. Zde se setkává se specificky filosofickou literaturou, s filosofií a především se čtyřmi profesory, kterých si nesmírně váží : Charlesem Blondelem, Mauriceem Halbwachsem, Mauriceem Pradinesem a Henrim Carteronem. „*Ve styku s těmito mistry jsem poznal, co je to intelektuální poctivost a pronikavost, ale také jasnost a elegance francouzského vysokého školství.*”²

V roce 1928/29 studuje Lévinas v německém Freiburgu. Zde se setkává s Husserlovým dílem prostřednictvím slečny Peifferové, s níž později společně překládal Husserlovy *Karteziánské meditace*. Slečna Peifferová připravovala tehdy o Husserlovi diplomovou práci a doporučila Lévinasovi text, který zrovna četla. Touto náhodnou cestou se tedy dostal k Husserlově filosofii a především k jeho fenomenologii. Lévinas se stal Husserlovým žákem a chodil na jeho přednášky, kde objevil filosofa, kterého předtím neznal, ale který měl pro jeho vlastní myšlení důležitý význam: Martina Heideggera. Po roce 1933, kdy se Heidegger stává rektorem univerzity a sympatizuje s nacistickým hnutím, se

¹ Srov. LÉVINAS, E. *Etika a nekonečno*, s. 158.

² LÉVINAS, E. *Etika a nekonečno*, s.160.

Lévinasův vztah k Heideggerovi mění. Heideggerova filosofie se tak stává myšlením, ke kterému se Lévinas neustále vztahuje a zároveň ho striktně odmítá. V roce 1930 odchází Lévinas do Paříže studovat na Sorbonnu. Setkal se zde s Jeanem Wahlem, u kterého psal disertační práci *Teorie intuice v Husserlově fenomenologii*. V roce 1931 dostává francouzské státní občanství. O rok později se ožení s pianistkou Raisou Levy, dcerou sousedské rodiny z Kaunasu. Společně se slečnou Peifferovou překládá *Karteziánské meditace* do francouzštiny, které vycházejí v roce 1931. Tím se Lévinas stává průkopníkem fenomenologie ve Francii. Skrze jeho publikace se s tímto filosofickým směrem setkávají Jean Paul Sartre, Maurice Merleau - Ponty, Paul Ricouer nebo Jacques Derrida. V roce 1935 se Lévinasovi narodí dcera Simone a v roce 1949 mladší syn Michel. V témže roce, kdy se mu narodí dcera, píše knihu *O úniku*. Tímto dílem začíná Lévinas rozvíjet své vlastní filosofické myšlení. V roce 1939 je povolán do armády a o rok později padne do zajetí, které přežije v německém pracovním táboře. Francouzská vojenská uniforma ho uchránila před deportací, či jinou formou fyzické likvidace. Sám svou židovskou identitu v pracovním táboře neskrýval.

V hitlerovském zajateckém táboře vzniká jeho kniha *Existence a ten, kdo existuje*. Jeho ženě s dětmi se po několika úkrytech podařilo přežít válku. Po skončení války se Lévinas dozvídá o zavraždění celé jeho rodiny, která zůstala v Litvě. Nikdy o holocaustu nepsal ani nemluvil, ale tato událost měla rozhodující vliv na jeho myšlení. „*Lévinasova odpověď na výzvu tohoto věku není pesimistická; je to odpověď, která je k člověku náročná a mnohé od něho vyžaduje. Hrůzy našeho století, zejména ty, jež se projevíly ve druhé světové válce, nás podle Lévinase nemají vést k beznaději, nýbrž naopak probudit a povzbudit jako jakýsi imperativ. Když člověk trpí, bývá v pokušení uzavřít se do svého utrpení, myslet jen na sebe, zapomenout na utrpení druhého. Naproti tomu Lévinas tvrdí, že vzpomínka na pronásledování Židů a na vlastní přežití vede k pocitu provinění: proč jsem přežil právě já a proč mě ten pocit trápí?*“³ Takto

³ CHALIÉROVÁ, C. *O filosofii Emmanuela Lévinase s úvodní studií Jeana Lacroix*, s. 16.

komentuje Catherine Chaliérová Lévinasovu reakci na válečné období. Každopádně se rozhodl, že už nikdy nevstoupí na území Německa.

Po válce se Lévinas vrací do Paříže a stává se ředitelem *Izraelské orientální školy*, kterou vede až do roku 1979. Tato škola měla za cíl vychovávat židovské učitele pro země Středozevního moře a šířit francouzskou kulturu mezi židovskými dětmi ve Francii. V tomto období se Lévinas zabývá důkladným studiem talmudské židovské tradice pod vlivem mistra Chouchaniho. Od roku 1947 přednáší Lévinas na škole Collège philosophique, kterou založil Jean Wahl. „Jean Wahl - kterému za mnoho vděčím - vždycky šel po všem, co mělo nějaký smysl, i když se to třeba projevovalo netradiční formou. Obzvláště ho zajímala kontinuita mezi uměním a filosofií. Usoudil, že vedle Sorbonny je třeba dát příležitost i přednáškám neakademického rázu. Proto založil v latinské čtvrti tuto školu.“⁴ Na této filosofické škole vzniká další jeho kniha *Čas a jiné*, což je soubor čtyř přednášek. Angažuje se také v *Kolokviu francouzsky mluvících židovských intelektuálů*, především svými pravidelnými přednáškami k Talmudu.

V roce 1961 přechází Lévinas na univerzitu v Poitiers a vydává svoje stěžejní dílo *Totalita a nekonečno*. Nelze však říct, že Lévinas kriticky navazuje na Husserla a Heideggera. Jeho vlastní filosofie má kořeny v talmudistické tradici a především je velice osobní reakcí na krizi moderní evropské kultury, jejímž symptomem se stal totalitarismus dvacátého století.⁵ O rok později je povolán na univerzitu Paris-Nanterre a od roku 1973 přednáší na Sorbonně. Roku 1974 Lévinas publikuje knihu *Jinak než být aneb za hranice esence*, která je považována, vedle *Totality a nekonečna*, za jeho druhé hlavní dílo. Až do své smrti Lévinas vydává celou řadu filosofických a židovských publikací, z toho několik výkladů Talmudu. Umírá 25. prosince 1995 v Paříži, kde je také pochován.⁶

⁴ LÉVINAS, E. *Etika a nekonečno*, s. 169.

⁵ Srov. CHALIÉROVÁ, C. *Židovská jedinečnost a filosofie*, s. 33.

⁶ Srov. POIRIÉ, F. *Emmanuel Lévinas*, s. 197 - 201.

2 VZTAH K ŽIDOVSTVÍ A TALMUDU

Lévinasovo myšlení je bezesporu ovlivněno židovskou talmudistickou tradicí. Svědčí o tom i jeho vlastní texty *Lectures Talmudiques*, což jsou čtyři knihy přednášek o Talmudu. Lévinas se tedy zabýval nejen filosofií, která byla velmi ovlivněna židovským myšlením, ale také studiem Talmudu. Napsal k němu i několik komentářů.

Většina interpretů se shoduje v tom, že význam Lévinasovy příslušnosti k judaismu pro jeho samostatné filosofické myšlení lze jen těžko přecenit. K systematickému studiu judaismu, zejména Talmudu, se Lévinas dostává až po druhé světové válce. Přestože se narodil v židovské rodině a žil v Litvě, jež byla místem velké talmudské učenosti, a tudíž vycházel ze solidní židovské formace, teprve nacistický antisemitismus jako by v něm podnítil touhu vrátit se ke svým náboženským kořenům s novým zaujetím i s intencí využít jak vlastní životní zkušenosti, tak i některé náhledy, které jsou charakteristické pro židovskou spiritualitu, k přeformulování základních filosofických východisek a zejména také k originálnímu pojetí metafyziky i etiky.⁷

Tomáš Tatranský popisuje Lévinasův přístup k judaismu takto: „*Lévinasovy talmudické spisy na jedné straně a jeho filosofická produkce na straně druhé tvoří dva žánrově a metodologicky autonomní a na sobě do jisté míry nezávislé celky. Pokud jde o Lévinasův přístup k judaismu, je jisté, že považuje veškeré postuláty židovské víry za zjevenou pravdu, do níž lze stále hlouběji pronikat pouze trpělivou exegezí Písma (především Tóry) a talmudu.*“⁸ I v Lévinasových filosofických dílech je patrná přítomnost původně židovských prvků.

Rozhodujícím impulsem pro Lévinasův náboženský i filosofický vývoj byla zkušenost šoa.⁹ Skutečnost antisemitismu a nacistické perzekuce se odráží v jeho dílech. Například jeho kniha *Jinak než být aneb za hranicemi esence* je příznačně věnována památce obětí nacistického antisemitismu.

⁷ Srov. TATRANSKÝ, T. *Lévinas a metafyzika*, s. 11.

⁸ TATRANSKÝ, T. *Lévinas a metafyzika*, s. 12.

⁹ Význam: doslova katastrofa, zničení; holokaust, pronásledování a vyvraždění Židů.

2.1 VÝKLAD TALMUDU

Talmud můžeme chápat dvojím způsobem; jako metodu, učení, disciplínu a nebo jako literární dílo, které obsahuje různé diskuze a komentáře, které se týkají židovského zákona a etiky. Talmud je rozdělen na dvě části: *Mišnu* a *Gemaru*. Mišna je souhrn tradic, sebraných během dvou století našeho letopočtu a obsahuje rabínské názory. Po dokončení Mišny se začalo o této práci diskutovat a rozebírat ji po celé Palestině a Babylónii. Tyto diskuze tvoří Gemaru. Talmud sám spočívá ve dvou odlišných dílech: Palestinský neboli Jeruzalémský Talmud a Babylónský Talmud. Jeruzalémská verze, která byla dokončena někdy v pátém století občanského letopočtu, obsahuje značnou příměs řečtiny a odráží diskuze v akademiích *Erec Jisrael*.¹⁰ Babylónská verze, dokončena v šestém století občanského letopočtu, obsahuje hodně hebrejštiny a odráží diskuze v babylónských akademiích. Jako pokladnice židovského zákona, vědění, moudrosti a informací zůstal Talmud nepřekonán. Přestože je to především záznam učených diskuzí o Mišně, ve skutečnosti pojednává o každém aspektu života - od právní vědy, plnění náboženských povinností, etiky a teologie až po stručnou biografii, estetiku a etiketu a dalších oborů.¹¹

Talmud může být pro obyčejného člověka těžko pochopitelný. Lévinas ve svém díle *Etika a nekonečno* komentuje a vysvětluje různé talmudistické texty. „*Talmudický text není tak podivný proto, že by se snažil vyjádřit složitě, co lze říci prostě, ale proto, že svým výrokům ponechává mnohoznačnost, že se dožaduje více výkladů.*“¹² Jolana Poláková se ve své knize *Filosofie dialogu* zmiňuje o Lévinasově interpretaci Talmudu a srovnává jej s Buberem. Množství drobných esejů, které Lévinas napsal, se vážou k vnitřní problematice judaismu. „*Tím, čím byl pro Bubera chasidismus, je pro Lévinase Talmud. Jeho tradice však nese zcela jiný typ židovství: založený nikoli na principu „srdce“ a na niterné modlitbě, ale*

¹⁰ Země izraelská; znamená širší pojem, jenž přesahuje politické hranice a nekryje se s hranicemi nynějšího Státu Izrael, nýbrž označuje celou biblickou zem.

¹¹ Srov. NEWMAN, J. a SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 221 - 223.

¹² LÉVINAS, E. *Etika a nekonečno*, s. 29.

spíše na racionální moudrosti a na eticky motivované profánní aktivitě."¹³ V jeho myšlení nejde přímo o náboženství jako takové, víra nefiguruje na prvním místě. Pojmy, které zdůrazňuje, jsou spravedlnost, odpovědnost za druhé, povinnost, závazek.

V Talmudu je řada textů, které jsou po filosofické stránce velmi zajímavé. Lévinas ve svém výkladu dává čerstvý smysl prastarým talmudským textům. Ukazuje na důstojnost lidského života, na to, že pouze Bůh má právo nad druhým člověkem, ne člověk. Dále říká, že spravedlnost je základem lidského společenství. Velmi zajímavé je jeho pojetí Izraele, jednak jako lidu, který byl Bohem vyvolen, jednak jako celé lidstvo, které je dospělé, a které dospělo k určité míře odpovědnosti.¹⁴

2.1.1 POZEMSKÝ A NEBESKÝ JERUZALÉM

Jak jsem již poznamenala, talmudistický text byl napsán složitě a Lévinas se vedle svých filosofických prací věnoval i interpretaci samotného Talmudu a psal k němu různé komentáře. Dovolila bych si nyní trochu odbočit od tématu a ozřejmit na jedné ukázce z talmudického textu onu Lévinasovu interpretaci.

V kapitole *Útočištná města* nacházíme výňatek z traktátu Makot, kde se právě Lévinas snaží uvést více výkladů talmudického textu, který pojednává o nebeském Jeruzalému. „*Nedám průchod svému planoucímu hněvu, nezničím Efrajima, protože jsem Bůh, a ne člověk, jsem Svatý uprostřed tebe; nepřijdu s hněvivostí.*“¹⁵ Lévinas na této ukázce dokazuje, kolik významů může mít tato věta, co všechno se v ní může skrývat. Hněvivost znamená nenávisť: „nepřijdu v nenávisti“. Podle volného překladu talmudských učenců to znamená „do města“. Tudíž celá věta zní: „Jsem Svatý uprostřed tebe a nepřijdu do města“. O jaké město běží? Rabi Jochanan k tomu říká: „*Nepřijdu do Jeruzaléma nahoře, dokud nepřijdu v tobě do Jeruzaléma dole.*“¹⁶ Jeruzalém zde rozděluje na pozemský

¹³ POLÁKOVÁ, J. *Filosofie dialogu*, s. 33.

¹⁴ Srov. BLAHA, J. *Tóra a moderní židovská filosofie*, s. 61.

¹⁵ LÉVINAS, E. *Etika a nekonečno*, s. 28.

¹⁶ Tamtéž, s. 28.

a nebeský. Pozemský Jeruzalém je zde chápán jako předsíň Jeruzaléma nebeského. „*Předsíň, kterou nelze obejít.*“¹⁷ Právě v tomto okamžiku vidí Lévinas důležitý smysl. „*Bůh následoval Izrael do vyhnanství a nevrátí se Izraeli jinak, než že s ním při jeho návratu z vyhnanství projde pozemským Jeruzalémem, což znamená, že neexistuje pro Izrael duchovní plnost bez návratu do pozemského Jeruzaléma. Takový je přísně sionistický výklad talmudického textu.*“¹⁸ Lévinasovy interpretace Talmudu detailně odhalují způsob autorovy zakořeněnosti v této duchovní půdě a soustřeďují se na utváření židovské duchovní identity.¹⁹

Lévinas zde uvádí ještě jiné výklady. „*Jeruzalém, výjimečné jedinečné město, město - dvojče města Božího; město všech náboženství, dvojče svého ideálu, svého modelu. Judaismus jako podstatný rys světa. Potvrzení náboženské podstaty židovské komunity.*“²⁰ Třetím smyslem je náboženská spása pro Izrael- neexistující bez spravedlnosti v pozemské obci. „*Bez horizontální dimenze neexistuje dimenze vertikální. Spravedlnost jako nevyhnutelná etapa každé cesty vzhůru. Aby se nebeský Jeruzalém naplnil božskou přítomností, musí se dovršit Jeruzalém pozemský - což v talmudickém pojetí znamená studovat a pěstovat Tóru či spravedlnost Tóry a studiem se přenést do jiné roviny, do roviny praktického uvědomění a pozornosti, jí je definováno vědění zvané Tóra. Taková je v podstatě povaha symbolismu, přisuzovaného tomuto městu.*“²¹ Zde jsme mohli vidět ukázkou mnohoznačnosti významů v talmudických textech.

2.2 IDOLATRIE

Jak jsem již zmínila v úvodu této kapitoly, Lévinas napsal vedle filosofických prací i mnoho komentářů k Talmudu. Nejznámější je text *Opovrhování tórou jako*

¹⁷ Tamtéž, s. 28.

¹⁸ Tamtéž, s. 28.

¹⁹ Srov. POLÁKOVÁ, J. *Filosofie dialogu*, s. 42.

²⁰ LÉVINAS, E. *Etika a nekonečno*, s. 29.

²¹ Tamtéž, s. 29.

modloslužba. Za idolatrii (modloslužbu) považuje i opovrhování Božím slovem. Proto vidí potřebu antiidolatrie právě ve studiu Božího slova. Ve své přednášce o Talmudu říká, že ten, kdo opovrhne Božím slovem, opovrhne samotným Bohem. Antiidolatrií je neustálé studium Tóry a její uvádění v praxi. Judaismus není jen nějaká náhoda, ale je odpovědí na oslovení Nejvyššího, které se zrcadlí ve tváři bližního.²²

Lévinas se dívá na idolatrii i z filosofického hlediska. Za modloslužbu považuje to, když děláme z druhého Ty Ono. Zde se opět objevuje Lévinasův hlavní rys jeho filosofie - mezilidský vztah - vztah k Druhému. „*Metafyzická touha netouží po návratu, neboť je touhou po zemi, kde jsme se vůbec nenarodili. Po zemi, jež je cizí každé přirozenosti, která nikdy nebyla naší vlastní a kam se nikdy nedopравíme. Metafyzická touha nespočívá na žádné předchozí příbuznosti. Je to touha, jež se nedá uspokojit. Lehkovážně hovoříme o uspokojených touhách nebo náboženských potřebách či o potřebách morálních a náboženských. Sama láska se považuje za uspokojení vznešeného hladu. Je-li možné takto mluvit, je to tím, že většina našich tužeb není čistá, a ani láska není. Touhy, jež se dají uspokojit, se podobají metafyzické touze jen zklamáním nad uspokojením nebo zoufalstvím z neuspokojení a touhy, jež tvoří vášeň samu. Intence metafyzické touhy je jiná: touží po tom, co přesahuje všechno, co by ji mohlo naplnit. Je to jako dobrota: vytoužené ji nenaplnuje, nýbrž prohlubuje.*“²³ Lévinas zde uvažuje o metafyzické touze. Tato jeho úvaha se snaží zabránit modloslužebnictví. Lévinas zde užívá slovo „země“. Jakou zemi myslí? Můžeme myslet zemi zaslíbenou, ale u Lévinase tato zaslíbená země neznamená místo, kde bychom se jednou mohli usadit. Naopak říká, že čím déle směřujeme k této zemi, tím více si uvědomujeme, jak jsme od ní vzdáleni. Čím víc se blížíme k tomu, po čem prahne, tím zřetelněji pocítujeme nepřekonatelnou vzdálenost.²⁴ Jak Lévinas definuje objekt touhy? Lévinas zde ukazuje, že ať už máme jakoukoliv potřebu - hlad, lásku, nejsou to potřeby nejdůležitější. Nejdůležitější potřeba je samotná

²² Srov. BLAHA, J. *Malá zamyšlení. Několik pohledů židovské filosofie a poesie na dnešní dobu*, s. 78 - 80.

²³ LÉVINAS, E. *Totalita a nekonečno*, cit. podle BLAHA, J. *Malá zamyšlení*, s. 82.

²⁴ Srov. CHALIÉROVÁ, C. *Tři komentáře k filosofii H. Jonase a E. Lévinase*, s. 37.

dobrota, nebo-li samotný Bůh. **Omylem tradiční metafyziky je právě to, že se snaží složitými konstrukcemi dojít k božskému, zatímco Lévinas poukazuje na to, jak prostá je touha lidského srdce - dobrota.**²⁵ Objektem touhy může být buď Bůh anebo druhý člověk, avšak zde platí, že čím víc se přibližují k předmětu své touhy, tím naléhavěji si uvědomují jeho nedostupnost. *„Kdybychom přestali vnímat onu vzdálenost, kdybychom se domnívali, že už jsme u cíle (blízko Boha nebo druhého člověka), ocitli bychom se úplně v zajetí iluze... Domnívám se, že tento způsob uvažování o metafyzické touze je hluboce protimodlářský, neboť nedovoluje se spokojit s vidinou, že jsme dospěli do cíle, byť to bylo jen v našich myšlenkách.*“²⁶

Lévinas kritizuje modloslužbu i z etického hlediska v oblasti mezilidských vztahů. Pokud se soustředím na sebe sama, Stejného, už nevidíme Jiného. Specifickou formou modloslužby je narcismus - obdiv vůči sobě samému. Lévinas ukazuje, že existuje moderní modloslužba, která spočívá v tom, že se člověk stává neosobním, a tím nerespektuje jinakost druhého. V tom je podle něj základní hřích člověka, v tom, že neuznává podobu Boha - transcendenci - ve svém bližním, ale že se stává modlou sám sobě, středem vesmíru; tím přestává uctívat pravého Boha.²⁷

²⁵ Srov. BLAHA, J. *Malá zamyšlení*, s. 82.

²⁶ CHALIÉROVÁ, C. *Tři komentáře k filosofii H. Jonase a E. Lévinase*, s. 38.

²⁷ Srov. BLAHA, J. *Malá zamyšlení*, s. 82 - 90.

3 ODPOVĚDNOST

Každý máme určitou odpovědnost, ať už za své činy a nebo vůči druhým lidem. Lévinas ale klade na tento pojem veliký důraz a dává mu mimořádnou váhu. „*Odpovědnost za bližního, která není něčím náhodně přistupujícím k nějakému Subjektu, nýbrž předchází v něm jeho podstatu, nečekala na svobodu, v níž by byl přijat závazek vůči bližnímu... Slovo Já znamená zde jsem a odpovídám za vše a za všechny.*“²⁸ Podle Lévinase může být sám sebou, pokud přijme odpovědnost za bližního a jeho osud. Ovšem tato odpovědnost musí být v samém nitru člověka. Tuto odpovědnost má bez vlastní volby, bez svobodného rozhodnutí. **Pokud se bude chtít zbavit této odpovědnosti, hrozí, že ztratí sebe sama.** „*Lévinas tu vystavuje Subjekt hrozně a nevyhnutelně trýzni, určení právě tak výjimečnému, jako znepokojivému: dospívá k sobě samému jen tehdy, když přebírá – bez vlastní volby, bez svobodného rozhodnutí – tuto odpovědnost za bližního a jeho osud, odpovědnost, která jím naskrz proniká a utváří jej jakožto nenahraditelnou bytost.*“²⁹ Zdá se, že tedy nemáme možnost rozhodovat o hranicích naší odpovědnosti. Nemůžeme si sami určit, do jaké míry budeme zodpovídat za druhé, jelikož žádné hranice nejsou. Bernhard Casper ve své knize *Míra lidství* nazývá tuto situaci - být rukojmí za druhého. Když se stanu rukojmím za druhého, ručím svým životem za to, že život druhého dopadne dobře. Pokud život druhého dopadne dobře, můžeme být svobodní.³⁰ „*Odpovědnost jakožto zakládající struktura subjektu neurčuje sebe samu ani se nevytrácí, předchází i samu svobodu; je to jakoby nezrušitelná volba, s níž je třeba počítat v každém okamžiku a provždy, cosi neodbytného, v čem lidství člověka nachází své naplnění... Ve výzvě odpovídat za druhého a jeho existenci, ve výzvě, která se vymyká vlastní iniciativě a svobodnému angažování: odpovědnost se tak podobá nakonec jakémusi kvasitraumatizujícímu poslání, nemožnosti zapomenout na osud druhého, která subjekt ztvárňuje, boří jeho domýšlivost a anuluje substancialitu*

²⁸ LÉVINAS, E. *Jinak než být aneb za hranicemi esence*, cit. podle CHALIÉROVÁ, C. *Židovská jedinečnost a filosofie*, s. 12.

²⁹ CHALIÉROVÁ, C. *Židovská jedinečnost a filosofie*, s. 12.

³⁰ Srov. CASPER, B. *Míra lidství. Rosenzweig a Lévinas*, s. 18.

jeho „já“, spíše než oné tiché netrpící hrdosti někoho, kdo si z ní vytváří atribut, jenž má zabezpečit víc jistoty jeho „já“, či dokonce zajistit jeho marnivost, když se tento úkol stává věcí prestiže, či přímo požadavkem větších práv, aby bylo možno pevně kráčet životem.“³¹ **Odpovědnost by tedy měla být na prvním místě před svobodou.** Odpovědnost za druhého, za jeho závazky, činy, ale i chyby, a přesvědčení, že není možné ponechat jej vlastnímu osudu, jsou v židovské tradici neustále stvrzovány. „Svoboda druhého nemohla nikdy vzejít z té moje, to jest tkvět v téže přítomnosti, být současnou a pro mne představitelnou. Odpovědnost za druhého nemohla začít v mém angažování, v mém rozhodnutí. Bezmezná odpovědnost, v níž se nacházím, sahá před moji svobodu, pochází od toho, co je před každou vzpomínkou a za každým dovršením ne-přítomného, od toho, co je navýsost nepůvodní, an-archické, co je před nebo za bytností. Odpovědnost za druhého je místem pro ne-místnost subjektivity.“³² **Lévinasova filosofie je tedy postavena na odpovědnosti k Druhému, která se nezakládá na naší vlastní svobodě.** Oproti tomu Kant a celá západní kantovská tradice je postavena na odpovědnosti za sebe, za svou volbu a činy. Odpovědnost, kterou mám před Druhým, je v mezích mé vlastní svobody. Lévinas, stejně jako talmudistická tradice, předkládá odpovědnost k druhému před svobodu požímanou jakožto autonomii. Každá zkušenost je osobní odpovědností každého člověka v mezilidských vztazích. Člověk je za ostatní neustále odpovědný, aniž ho zajímá a váže vztah k nim. „Odpovědnost chápu jako odpovědnost za druhého, čili jako odpovědnost za to, co jsem neudělal já, co se mě dokonce ani netýká; nebo co se mě naopak týká, s čím se setkávám jakožto s tváří.“³³ Jak máme chápat onu tvář? Tvář musíme chápat v pozitivním smyslu, podle Lévinase. Jakmile druhý na nás pohlédne, jsme za něj zodpovědní. Nemusíme vzít odpovědnost na sebe, ta odpovědnost nám připadne. Je to odpovědnost přesahující hranice našeho vlastního konání.

³¹ CHALIÉROVÁ, C. *Židovská jedinečnost a filosofie*, s. 13.

³² LÉVINAS, E. *Jinak než být aneb za hranicemi esence*, cit. podle POLÁKOVÁ, J. *Filosofie dialogu*, s. 103.

³³ LÉVINAS, E. *Etika a nekonečno*, s. 181.

Jolana Poláková ve své knize *Filosofie dialogu* pojímá Lévinasovu odpovědnost jako trans-ontologický přesah člověka jako duchovní bytosti. „*Etická odpovědnost je svědectvím o tomto přesahu a je tím, co zakládá subjektivitu.*“³⁴ Mluví zde o subjektivitě, která je bytím pro druhého. Ve chvíli, kdy na mě pohlédne druhý, začíná moje odpovědnost. Tato odpovědnost je odpovědností za všechno, co se týká druhého. Dokonce i za jeho odpovědnost jsme zodpovědní. „*Je příkázáním služby, aniž opravňuje klást reciproční požadavky; je zranitelným sebeodevzdáním, které pyká za druhé a manifestuje cosi nadřazeného životu i smrti.*“³⁵ Takto komentuje Jolana Poláková pojetí odpovědnosti. Člověk je tedy vyzván k odpovědnosti nepředvídatelně, **v okamžiku, kdy pohlédneme do tváře druhého, přijímáme za něj odpovědnost.**

Lévinas chce zdůraznit, že **navzdory naší svobodě odpovídáme a musíme odpovídat za úděl druhého.** Jak jsem už výše zmiňovala, během druhé světové války zemřeli příbuzní Emmanuela Lévinase. Když tedy hovoří o odpovědnosti za druhé, za jejich úděl a za jejich činy, chce tím říct, že nese odpovědnost za válečné oběti? Do takové absurdity to zavedené naštěstí není. Lévinas samozřejmě nenese odpovědnost za válečné oběti, ale chce tím zdůraznit, že odpovídáme za úděl druhého, neboť on nám byl svěřen. Každý z nás, aby zůstal člověkem, musí odpovídat za toho, koho by třeba ze slabosti nebo z nemožnosti chtěl nechat zlu napospas a tvrdit, že se ho netýká. **Nemůžeme opustit druhého člověka.** Touto odpovědností se stáváme vyvolenými, podle Lévinase. „*Jsem vyvolen k tomu, abych byl odpovědný.*“³⁶ Musíme myslet odpovědnost, která předchází naší svobodu, kterou jsme si nezvolili, ale která si zvolila nás, která je zodpovědná za všechno a za všechny.

3.1 IDENTITA VYVOLENÉHO

Jak jsem již zmínila, Lévinasova odpovědnost není založena na svobodě, nepřekračuje hranice naší vlastní volby, není omezena v čase a prostoru. Lévinas

³⁴ POLÁKOVÁ, J. *Filosofie dialogu*, s. 40.

³⁵ Tamtéž, s. 40.

³⁶ LÉVINAS, E. cit. podle CHALIÉROVÁ, C. *O filosofii E. Lévinase*, s. 20.

mluví o nekonečné odpovědnosti, založené na zodpovídání se za druhé. „*Na odpovědnosti, to jest na onom postavení či onom sesazení svrchovaného já ve vlastním vědomí – sesazení, které je právě odpovědností za druhého – je ve skutečnosti založena sama identita lidského já. **Odpovědnost je to, co připadá výhradně mně a co lidsky nemohu odmítnout.***“³⁷ V tom, podle Lévinase, spočívá nezczitelná identita subjektu.

Každý člověk by měl nalézt nějakou svou identitu. „*Ne-intencionální dění odpovědnosti, jež nepochází ze žádné přítomnosti, v níž by se jako ve fundamentum inconcussum usadil, nýbrž spíše z nekonečného nároku, mi propůjčuje „novou identitu“, totiž identitu jediného vyvoleného.*“³⁸ **Odpovědnost mi tedy dává novou identitu.** Proč zrovna novou identitu? A proč vůbec nějakou identitu? Nejspíš proto, že nikdo jiný než já tu odpovídat nemůže. Bernhard Casper k tomu dodává: „*Já jako já sám jsem zde nekonečně vyzván. Na mne je vloženo celé břemeno. Do bytí jsem sice vstoupil příliš pozdě, než abych je mohl založit. A přece je na mne skrze druhého vložena odpovědnost za celé bytí, do něhož jsem předvolán.*“³⁹ V tomto kontextu Lévinas rád cituje větu, kterou pronesl Dostojevský: „*Jsmo všichni odpovědni za všechny a za všechno přede všemi, a já víc než i druzí.*“⁴⁰ I zde vidí Lévinas onu **nezczitelnou identitu subjektu**. Tato **provinilost, která znamená vyvolenost**, ukazuje novou identitu. „*Nemoci uniknout – to je právě já. Osobní ráz apologie tkví v tomto vyvolení, v němž se já jako já završuje. Završení já jako já a mravnost jsou jeden a týž proces v bytosti: mravnost se nerodí v rovnosti, nýbrž ve faktu, že nekonečné požadavky, požadavek sloužit chudému, cizinci, vdově a sirotkovi, konvergují v jednom bodu universa.*“⁴¹ **Nemůžeme tedy uniknout od odpovědnosti**, schovat se před ní. **Nemožnost úniku, to je to moje já, moje vyvolenost, identita.**

³⁷ LÉVINAS, E. *Etika a nekonečno*, s. 184.

³⁸ LÉVINAS, E. *Jinak než být aneb za hranicemi esence*, cit. podle CASPER, B. *Míra lidství. Rosenzweig a Lévinas*, s. 157.

³⁹ CASPER, B. *Míra lidství. Rosenzweig a Lévinas*, s. 157.

⁴⁰ LÉVINAS, E. *Etika a nekonečno*, s. 184.

⁴¹ Tamtéž, s. 221.

4 EXISTENCE

Předchozí kapitola pojednávala spíše o etických pojmech, o mezilidských vztazích a odpovědnosti. Nyní se dostáváme k jednomu z hlavních témat této práce, k pojmu existence. V dějinách filosofie se tímto pojmem zabýval Karl Jaspers, který pojímal existenci jako bytí, které stojí proti veškerému bytí světa, jako možnost bytí, které je neustále uprostřed volby, existence je svobodná, nelze ji ani myslet, neboť se existence uskutečňuje pouze v činu. Existence v Sartrově smyslu je prosté, čisté, holé bytí, bytí o sobě. Existovat znamená podle Sartra být tu. Martin Heidegger, nejvlivnější a také nejdiskutovanější myslitel, ve své knize *Sein und Zeit* pojímal existenci jako bytí-k-smrti. Právě Heideggerův spis *Bytí a čas* měl na Lévinase veliký vliv. Lévinas považuje Heideggerův spis za modelové dílo ontologie a heideggerovské pojmy konečnosti a bytí-k-smrti za základní pojmy. Je zde dostatečně zjevná podobnost s Heideggerovou fenomenologií, především v terminologii a metodě práce. Nelze ale říct, že by Lévinas navazoval a rozvíjel Heideggerovy myšlenky. Lévinas publikoval články o Husserlových a Heideggerových dílech, zabýval se nejprve dějinami filosofie nebo výkladem jiných filosofů. První kniha, kde vykládá své vlastní myšlení, je kniha *Existence a ten, kdo existuje*. Hlavním tématem této knihy je řeč o jevu, který nazývá „il y a“ („ono je“). Ač by se však Lévinasovo „ono je“ zdálo být shodné heideggerovským „es gibt“, není tomu tak. Heidegger analyzuje „es gibt“ jako štědrost, protože v „es gibt“ je sloveso geben, které znamená dávat. Kdežto u Lévinase „il y a“ znamená něco neosobního, něco, co není bytím ani nicotou, není v tom žádná radost ani hojnost, je to jakýsi šum. Z tohoto děsivého „ono je“ se lze vymknout jedině navázáním vztahu k Druhému, tím že sesadíme své svrchované Já. Ten vztah, který navážeme, nebude mít povahu lásky, ale povahu odpovědnosti. A tím se opět vracíme k pojmu odpovědnost, o kterém jsem se zmiňovala výše. Když přijmeme odpovědnost za Druhého, vyprostíme se z onoho nesmyslného a anonymního šumu bytí, osvobodíme se z „ono je“.

4.1 EXISTENCE A EXISTUJÍCÍ

„Oddělit to, co existuje, a pak si představit akt, kterým se existující zmocňuje své existence, nám nemůže umožnit umělé a libovolné hypostazování dvou členů jedné tautologie. Dualita existence a existujícího je jistě paradoxní - protože, to co existuje, nemůže ničeho nabýt, pokud už neexistuje. Ale pravdu této duality a toho, že k takovému dobývání dochází, potvrzují určité momenty lidské existence, kde se přimknutí existence k existujícímu jeví jako rozštěpení.“⁴² Je zde nastíněno oddělení existence a existujícího, i když by se mohlo zdát, že tyto pojmy nelze oddělit, že jeden pojem nutně obsahuje pojem druhý. Jak je jejich oddělení myšleno? „Vůči své existenci je totiž člověk schopen zaujmout nějaký postoj. Už v tom, čemu se říká boj o život, je nad věcmi vhodnými k uspokojení našich potřeb, jež tento boj chce dobývat, cílem existence sama, čistá a prostá existence, možnost, aby se čistá a prostá existence stala cílem.“⁴³ Toto oddělení existujícího a existence, a toho, že existence se stává životním bojem samým, se stává novou myšlenkou. **Tento boj se jeví jako boj o budoucnost, jako starost bytosti o své trvání a o své uchování, boj o pokračování své existence.**

Jsme obklopeni bytostmi a věcmi, s nimiž udržujeme určitý vztah. Všechny tyto vztahy, jak uvádí Lévinas ve svém díle *Čas a jiné*, jsou tranzitivní: dotýkáme se předmětu, vidíme Druhého. Avšak tím Druhým nejsme. Jsme zcela sami. Naše existování je bytím v nás. Toto existování je bez jakéhokoli vztahu. Bytosti si mohou vyměňovat všechno kromě existování. V tomto smyslu Lévinas říká, že být znamená izolovat se s existováním.⁴⁴ „Monáda jsem potud, pokud jsem. Právě existováním, nikoli nějakým obsahem, který by byl ve mně nesdělitelný, jsem bez dveří a oken. Je-li nesdělitelný, je to proto, že je zakořeněný v mém bytí, které je tím, co je ve mě nejprivátnější. Takže i když své poznání nebo vyjadřovací prostředky rozšířím jakkoli, nijak to nepůsobí na můj vztah k existování.“⁴⁵ Mluví se zde o nezrušitelné lidské osamělosti. Lévinas ve své knize *Čas a jiné* vypracovává analýzu různých způsobů, jimiž člověk překračuje svou samotu

⁴² LÉVINAS, E. *Existence a ten, kdo existuje*, s. 19.

⁴³ Tamtéž, s. 19.

⁴⁴ Srov. LÉVINAS, E. *Čas a jiné*, s. 35.

⁴⁵ LÉVINAS, E. *Čas a jiné*, s. 35.

v bytí jen iluzorně.

Lévinas pomocí pojmů únava a lenost ukazuje postoje vůči existenci. Když jsme unavení, většinou jsme unavení ze všeho a ze všech, ale nejvíc sami ze sebe. Únava mívá na existenci samu. „*Místo, aby existence na sebe zapomněla v bytostné lehkosti úsměvu, kde se nevině děje, kde ve své plnosti samé poletuje, jakoby zbavená tíže, a kde je její rozvíjení - darované a půvabné - jako rozplynutí, je existence v únavě jako připomínka závazku existovat ve vší vážnosti a ve vší tvrdosti nezrušitelné smlouvy.*“⁴⁶ Existence tedy není něco samovolného, přirozeného, co bychom si ani neuvědomovali, je to **určitý závazek, povinnost**. Právě **pomocí únavy se snažíme z existence vyklouznout**, na chvíli si od ní odpočinout. Lenost stejně jako únava zahrnuje jistý postoj vůči jednání. Co je lenost? Podle Lévinase to není ani odpočinek, ani fyzická nemožnost vykonat čin, překračující naše síly, ani vědomím této nemožnosti, protože ji lze překonat a protože z jistoty této možnosti vzniká špatné svědomí. Můžeme říct, že lenost je v určitém smyslu odpor k úsilí. **Lenost je nemožnost začít**. Začít nadobro znamená začít a neodvratně vlastnit sebe sama. Nelze se vrátit zpět, nemůže to přerušit. Pokud by to chtěli přerušit, znamenalo by to neúspěch, ale nezrušili bychom počátek. Z toho tedy vyplývá, že čin je součástí bytí, je do něj vepsán. Lenost jakožto ústup před činem je váhání nad existencí, lenost existovat. Zde se tedy objevuje vztah lenosti k existenci, zaujímání určitého postoje existujícího ke své existenci. „*Ve skutečnosti existence je zahrnut vztah, jímž existující uzavírá smlouvu s existencí.*“⁴⁷ Existence tudíž není prostý a jednoduchý fakt.

Jakou roli má pojem činnosti v lidské existenci? Aby Lévinas mohl tuto otázku objasnit, vychází nejprve z okamžiku úsilí. „*Trvání úsilí se skládá ze samých zastavení. Právě v tomto smyslu úsilí sleduje krok za krokem završující se dílo. V trvání na sebe bere okamžik, trhá a znovu navazuje nit času. Je pozadu za okamžikem, který na sebe vezme - není tedy jako v melodii už osvobozeno od přítomnosti, kterou žije, strženo a uneseno melodií - a zároveň už je zapletené do*

⁴⁶ LÉVINAS, E. *Existence a ten, kdo existuje*, s. 21.

⁴⁷ Tamtéž, s. 24.

přítomnosti - a není jako elán nachýlený k budoucímu okamžiku."⁴⁸ Úsilí je samým naplněním okamžiku. **Tím Lévinas zasazuje činnost do existence člověka.** Když člověk jedná, přijímá přítomnost, jednání je přijímání přítomnosti. Subjekt ve vztahu s existencí bere na sebe přítomnost. **Čin je toto přijetí na sebe.** Úsilí je odsouzením právě proto, protože na sebe bere okamžik jako nevyhnutelnou přítomnost. Je zde nemožnost se vymanit z této věčnosti. „*Úsilí je událost neodpuštělného závazku bez možnosti vykoupení.*“⁴⁹ Lévinas říká, že to není strast, kterou v sobě úsilí zahrnuje. Je to dáno podrobením. Je důležité se zabývat okamžikem samým, v němž je úsilí završeno.

Jak tedy Lévinas pojímá existenci? Co znamená pro existujícího existovat? **Být znamená pro existujícího vzít na sebe bytí.** Tudíž to znamená čin. Pokud jsem, musím brát na sebe bytí, a tím dělám čin. **Existence musí být činem,** dokonce i když je nečinností, říká Lévinas. Mohlo by se zdát, že je to paradox, ale Lévinas vysvětluje onu nečinnost pomocí pojmu odpočinek. Základní činnost odpočinku se jeví jako sám vztah bytí, jako vyvstání existujícího v existenci, jako hypostaze.

4.2 EXISTOVÁNÍ BEZ EXISTUJÍCÍHO

Lze připustit nějaké existování bez existujícího? Zdá se, že existování bez existujícího jsou pouhá slova. Pro Lévinase ale nejsou. Tato anonymní existence patří k jednomu z hlavních témat Lévinasových přednášek a diskuzí. Jak vysvětlit ono existování bez existujícího? „*Představme si, že se všechna jsoucna - věci i osoby - obrátila v nic. Toto obrácení v nic nemůže být mimo jakékoli události. Ale tato nicota sama?*“⁵⁰ Když se tedy všechno vrátí k nicotě, zbude jen pouhé nic? Lévinas říká, že i když se vše vrátí k nicotě, přesto se bude něco dít, zbývá tu fakt, že cosi je, něco je, ono je. Toto nazývá **neosobním bytím.** „*Toto neosobní, anonymní stravování, jehož bytí však nelze uhasit, jež šumí v hloubi nicoty samé, určujeme pojmem ono je (il y a). Ono je, které odmítá přijmout jakoukoli osobní*

⁴⁸ LÉVINAS, E. *Existence a ten, kdo existuje*, s. 28.

⁴⁹ Tamtéž, s. 29.

⁵⁰ Tamtéž, s. 47.

formu, je bytím vůbec."⁵¹ *Il y a* je něco, co není ani subjekt, ani substantivum. Když už není nic, je tu fakt existování. Je to ale **existování anonymní. Není nikdo, kdo by vzal tuto existenci na sebe. Je neosobní.**

Lévinas se pokouší vysvětlit toto anonymní existování na obrazu noci, nespavosti či bdění. Noc je samou zkušeností *ono je*. „*Samo to, co nazýváme já, je zaplaveno nocí, je jí plno, odosobněno, nocí udušeno. Zmizení všech věcí a zmizení já přivádí k tomu, co nemůže zmizet, k samé skutečnosti bytí, na němž se chtě nechtě podílíme, aniž bychom se chopili iniciativy, anonymně. Bytí zůstává jako silové pole, jako tíživé okolí, které nikomu nepatří, ale jako univerzální se vrací do samého lůna negace, jež jej vydělila, a do všech stupňů této negace.*"⁵² Když přijde noc, vnímáme tmu a nic nevidíme. Zdá se, jakoby v tu chvíli nic nebylo. Lévinas použil tento obraz právě proto, protože se sice zdá, že tu nic není, že vše zmizelo, ale i když je tma a my nic nevidíme, tak nic nezmizelo, ty věci tu stále jsou. To, co tu stále je, to je ta anonymní existence, neosobní bytí. Je zde skutečnost, že nic se nepřibližuje, nic nepřichází, nic nehrozí. Podle Lévinase tato nejednoznačnost, ticho a klid rýsují hrozbu čisté a prosté přítomnosti, *ono je*. „*Zcela obdobně jako u zmíněného, o třicet let později týmiž slovy popisovaného fenoménu čarování - jako způsobu existence mezi bytím a nicotou - jde o beztvárné a odstrašující bytí v jakémsi slabém smyslu, zakoušené například ve chvílích nespavosti, prázdné, neosobní, ale přesto se ještě neproměňivší v nicotu.*"⁵³ **Zlomit vládu tohoto mrtvého, anonymního, nesmyslného bytí bez tváře lze jedině tak, když vstoupí na scénu konkrétní, existující, živá věc ve své plnosti a smysluplnosti.**⁵⁴ Lévinas ještě k tématu noci dodává: „*Člověk je vystaven. Celek je na nás otevřen. Místo aby sloužil našemu přístupu k bytí, noční prostor nás bytí vydává.*"⁵⁵

Další zkušenost s *ono je* je nespavost či bdění. Když nemůžeme spát, máme pocit, že se nedočkáme rána, že tohle nikdy neskončí, že už není žádná jiná

⁵¹ Tamtéž, s. 47 - 48.

⁵² Tamtéž, s. 48.

⁵³ POLÁKOVÁ, J. *Filosofie dialogu*, s. 35.

⁵⁴ Srov. POLÁKOVÁ, J. *Filosofie dialogu*, s. 35.

⁵⁵ LÉVINAS, E. *Existence a ten, kdo existuje*, s. 49.

možnost, jak uniknout z toho věčného bdění, k němuž jsme připoutáni. Je to bdění bez cíle. Právě bděním, z něhož není možno utéct do spánku, Lévinas charakterizuje *ono je* i způsob, jímž se existování potvrzuje ve svém vlastní zániku. **Toto existování nemůžeme nazvat nějakým *samo o sobě*, ale právě nepřítomností všeho, co je *o sobě* - je *bez sebe*.**

Lévinas se snaží vylíčit *ono je* jako negativní, zápornou věc, ale rozhodně ne ve smyslu úzkosti. Když Lévinas popisuje nespavost jako další zkušenost s *ono je*, tak zdůrazňuje, že neschopnost spánku je cosi objektivního, na mně nezávislého. To nebdím já, *ono* to bdí. Lévinasovým cílem je **vymknutí se z *ono je***. *Ono je* považuje za nesmyslný, neosobní jev, za nesmyslný šum bytí, za neosobní vědomí, do něhož se zmíněná nespavost noří. Je zde skutečnost, že se to nestává mně jako subjektu. Neosobnost - opak nevědomí - spočívá v bytí, které není bytím nikoho. Nevědomí je spánek, je to podílení na životě nepodílením.

Existence se ukazuje jako anonymita výskytu, v níž stojí člověk jako ten, který je se sebou samým a s tímto výskytem substancí nakonec sám. Bernhard Casper se ale ptá: „*Ukazuje se skutečnost opravdu jen takto?*“⁵⁶ Nejsme tu sami, je tu ještě Druhý. Casper zde odpovídá, že ještě dřív, než je nám dána jakákoli skutečnost jako reflektovaná substance, je pro nás druhý dokonce tou původnější daností.⁵⁷

4.3 HYPOSTAZE A PŘÍTOMNOST

Hypostaze znamená zvěcnění, zpodstatnění, povýšení abstrakce na samostatnou kategorii. Tento pojem byl původně zaveden pro vznik jednotlivých vrstev jsoucna. Později byl rozšířen ve smyslu myšlenkové operace, zvěcnování, ontologizace, při níž se představa, vlastnost, vztah či abstraktní pojem povyšuje na samostatně existující objekt. Než objasním, v jakém smyslu Lévinas používá tento pojem, vrátím se krátce k pojmu nespavost. Pokud tedy nemůžeme spát, není to moje bdělost, ale bdí noc sama. Je to anonymní bdění. Na druhou stranu vědomí vystupuje z *ono je* a je možností zapomenout či odložit, možností spát. **Vědomí**

⁵⁶ CASPER, B. *Míra lidství. Rosenzweig a Lévinas*, s. 15.

⁵⁷ Srov. CASPER, B. *Míra lidství. Rosenzweig a Lévinas*, s. 15 - 16.

tedy přerušuje anonymní bdění, které Lévinas nazývá *ono je*. **Vědomí je už hypostaze**. Vztahuje se k situaci, kdy existující naváže styk se svým existováním, existující si osvojuje svoje existování, nebo-li obecně řečeno je to událost, kdy se **nepojmenovatelné sloveso přeměňuje v substantivum**.

Aby se existující mohl objevit v anonymním existování, musí nastat možnost vyjít ze sebe a vrátit se k sobě. **Toto vyjít ze sebe je přítomnost. Přítomnost je událost hypostaze**. „*Okamžik času ve svém dění totiž nemusí přicházet z nekonečné posloupnosti, kterou by musel projít, ale může být k této posloupnosti lhostejný; může přetnout gordický uzel času, aniž by ho rozvazoval. Být ze sebe sama. tento způsob okamžiku být znamená být přítomný. Přítomnost ignoruje historii. V ní je nekonečnost času či věčnosti přerušena a začíná znovu.*“⁵⁸

Při zkoumání vztahu existujícího k existenci si Lévinas všímá jistého váhání existujícího nad vlastní existencí. Čin a úsilí umožňují prolomení anonymního bytí a dávají vyvstat subjektu, který bere existenci vědomě na sebe. Tento nástup vědomí se děje v přítomnosti. Jelikož se přítomnost vztahuje jen k sobě, vychází jen ze sebe, nemůže nic přijmout od minulosti a vzdoruje budoucnosti. Kdyby přítomnost trvala, přijala by svou existenci od něčeho, co ji už předchází. Nevycházela by ze sebe samé, trvala by nepřetržitě. **Přítomnost tedy nemůže mít žádnou kontinuitu**. „*Její prchavost je daní za její subjektivitu, to znamená za proměnu z události na podstatné jméno v lůně čisté události bytí, za hypostazi.*“⁵⁹ Aby tedy něco mohlo přijít ze sebe, nemůže přijmout nic z minulosti. Přítomnost je zastavením okamžiku. Toto zastavení není zastavení jako takové. Lévinas přítomnost nazývá zastavením, protože přerušuje a znovu navazuje trvání.

„*Existence se pojímá jako persistence v čase, zastavení okamžiku nestačí klasické filosofii k pojmutí věčné, to znamená úplné existence. Existence je něco, co jí prochází z konce na konec, tvoří trvání.*“⁶⁰ Pro pochopení funkce okamžiku je výchozím bodem právě výjimečný vztah okamžiku s existencí. **Okamžik je vznikem existence**. Každý okamžik je nějaký počátek, narození. Tento okamžik, jež je počátkem a narozením, je vztahem k bytí. Nejde tedy o přítomnost, která je

⁵⁸ LÉVINAS, E. *Existence a ten, kdo existuje*, s. 61.

⁵⁹ Tamtéž, s. 61 - 62.

⁶⁰ Tamtéž, s. 63.

vytrhnuta z nějakého času, ale jde o funkci přítomnosti, která způsobuje v neosobním nekonečnu existování. Na jedné straně je to událost, ještě to neexistuje, je to ale událost existování. Je to tedy nejprve pouhá událost, která se musí vyjádřit slovesem, a přece je v tom už něco. To něco je něco existující.

Přítomnost tedy dává existujícímu jeho identitu, vytrhává ho z anonymního bytí. Hypostaze je pro Lévinase „objevením substantiva“ uprostřed neosobní existence *ono je*. ***„Hypostaze je interioritou já a je zároveň vědomím, díky němuž se existující vztahuje k sobě samému a bere na sebe své bytí.“***⁶¹ Toto připoutání hypostaze k sobě samému vysvětluje Lévinas myšlenkou svobody. *„Myšlenka či naděje na svobodu vysvětlují beznaděj, kterou se v přítomnosti vyznačuje zapletení do existence. Analýza hypostaze vydělující se z ono je odhaluje absolutně osamělé já, které je v okamžiku přítomnosti definitivně samo sebou.“*⁶² **Smyslem hypostaze je vysvětlit, jak se samo substantivum objevuje.** Hypostazí, objevením substantiva, chce Lévinas přerušit anonymní *ono je*. Hypostazí ztrácí anonymní bytí svoji neutrální povahu. Je to událost, kterou se nepojmenovatelné sloveso *být* přeměňuje v substantivum.

⁶¹ TATRANSKÝ, T. *Lévinas a metafyzika*, s. 21.

⁶² Tamtéž, s. 21.

5 SMRT A SPÁSA

Co je smrt? Je smrt konec? Znamená tento konec nějaké rozplynutí do naprostého nebytí? Má smrt vůbec nějaký smysl? Na všechny tyto otázky nelze přesně odpovědět. Empiricky nemůžeme zakusit tuto zkušenost, zemřít, a pak se vrátit a objasnit, jak se celá tato věc má. V lidském životě je smrt otázkou. Z náboženského hlediska je smrt považována nikoliv za zánik, ale za přechod z jednoho stavu do druhého. Ve filosofii má pojem smrti mnoho významů. Nebudu nyní mapovat veškerá pojetí a chápání smrti v dějinách filosofie. Jak ale chápe Lévinas smrt?

Vraťme se ještě na okamžik k pojmu existující a k pojmu samoty. Lévinas ve své analýze existence poukazuje na osamělost subjektu. Osamělý je proto, že je existující. „*Samota subjektu vyplývá z jeho vztahu existování, jehož je pánem.*“⁶³ Vláda tohoto pána nad existováním spočívá ve schopnosti začít, vyjít ze sebe. Ono vyjít ze sebe má za cíl být, aby subjekt byl, aby mohl existovat. Samota je v existencialistické filosofii popisována jako beznaděj samoty nebo jako izolace v úzkosti. Lévinas se pokouší vyjít z této izolace existování, stejně jako se snaží vyjít z neosobního *ono je*. Samota se projevuje jako izolace, jež ukazuje na samu událost bytí. K samotě existujícího patří i pojmy trápení a bolest. Trápení, bolest a utrpení konstituují onu tragiku samoty. Obsahem utrpení je nemožnost se odpoutat od utrpení. „*Utrpení je fakt bytí bezprostředně vystaveného bytí.*“⁶⁴ Utrpení je nemožnost nicoty.

Řekli jsme, že utrpení je nemožnost nicoty. To samé říká Lévinas i o smrti. „*Neznámo smrti, jež se nenabízí jednorázově jako nicota, ale je souvztažné se zkušeností, že nicota není možná, neznamená, že smrt je oblastí, z níž se nikdo nevrátil a která tudíž zůstává fakticky neznámá; neznámo smrti znamená, že sám vztah ke smrti se nemůže dát ve světle, že subjekt je ve vztahu k tomu, co nepřichází z něho. Mohli bychom říci, že je to vztah k mystériu.*“⁶⁵ Pokud se tedy smrt neděje ve světle, představuje pro subjekt „zkušenost s pasivitou“. Smrt jako

⁶³ LÉVINAS, E. *Čas a jiné*, s. 93.

⁶⁴ Tamtéž, s. 101.

⁶⁵ Tamtéž, s. 103.

mystérium nelze pochopit zkušeností. Heidegger pojímá smrt jako aktivitu a svobodu. **Oproti tomu Lévinas pojímá smrt jako pasivitu. Smrt je absolutně nepoznatelná situace, která znemožňuje jakýkoli předpoklad možnosti; smrt nás uchopuje, ale my nad tím nemáme vládu.**

Je smrt přítomností či budoucností? Smrt není přítomnost. Náš vztah ke smrti je vztah budoucnosti. Smrt nikdy není teď, protože když se dostaví smrt, už tu nejsem já. To, že tu nejsem, neznamena nicotu, nýbrž fakt, že už nemohu ji uchopit a pochopit. Smrt nemůžeme vzít na sebe, smrt totiž teprve přichází. *„Právě Hamlet je dlouhým svědectvím o této nemožnosti vzít smrt na sebe. Nicota, jež by člověku ponechala možnost vzít smrt na sebe, vyrvat otroctví existence svrchovanou moc, není možná. To be or not to be znamená uvědomit si, že není možné se znicotnit.“*⁶⁶ **Pro blízcí se smrt je důležité to, že v určité chvíli už nemůžeme moci, a právě tím subjekt ztrácí svou vládu.**

5.1 SMRT A VZTAH K JINÉMU

Blízkost smrti poukazuje na to, že jsme ve vztahu k něčemu, co je absolutně jiné. **Samotná existence tvoří jinakost a tím rozbíjí moji samotu.** Tímto faktem Lévinas zdůrazňuje, že existence je pluralistická, ve smyslu mnohosti v existování samém. Ve smrti se tedy existování existujícího odcizuje a vzniká vztah k Jinému. Z této situace smrti, kdy subjekt už nemá žádnou možnost chápat, lze vyvodit rys existence s jiným. *„To, co není žádným způsobem pochopeno, je budoucnost; exteriorita budoucnosti je naprosto odlišná od exteriority prostoru právě faktem, že budoucnost je absolutně překvapivá. Anticipace budoucnosti nebo projekce budoucnosti, jimž všechny teorie od Bergsona až po Sartra přiznávaly, že jsou pro čas tím hlavním, znamenají pouze přítomnost budoucnosti, nikoli autentickou budoucnost; budoucnost je to, co není uchopeno, co na nás padá a zmocňuje se nás. Budoucnost je jiné. Vztah k budoucnosti je sám vztah k jinému.“*⁶⁷ Co vlastně znamená ona událost, že ve smrti vzniká vztah k jinému? To jiné, které subjekt bere na sebe, je Druhý, vztah k druhému, setkání s obličejem, který

⁶⁶ LÉVINAS, E. *Čas a jiné*, s. 111.

⁶⁷ Tamtéž, s. 119.

současně dává i zcizuje druhého. Lévinas mluví o vztahu k druhému takto: „*Nejtělesněji zakouším toto jsoucí ve tváři druhého. Pomyslete třeba na obličej dítěte nebo cizince, který vás vážně o něco prosí. Na první pohled je tvář druhého světský předmět mezi jinými. Lze jej vyfotografovat jako každý jiný. Ve skutečnosti však už tvář druhého každé takto stanovující konstatační prolomila. Je to totiž živý obličej. Mluví.*“⁶⁸ Tvář druhého sama sebou říká něco, co my sami říci nemůžeme. „*Proráží všechna moje apriori a nutí mne procitnout ze spánku, který mne poutal ke mně samému.*“⁶⁹

Jaký je význam tohoto setkání? Budoucnost smrti, její cizost neponechává subjektu žádnou iniciativu. Mezi přítomností a budoucností, mezi já a jinakostí zeje určitá propast. Lévinas tedy nepokládá důraz na to, že smrt přerušuje existenci a že se tak existence stává nicotou, **nýbrž že já je tváří v tvář smrti naprosto bez iniciativy**. Zvítězit nad smrtí znamená udržovat s jinakostí události vztah, který musí být ještě osobní. „*Tváří v tvář čiré události, tváří v tvář čiré budoucnosti, již je smrt, kdy já nemůže nic zmoci, to znamená, že už nemůže být já, jsme hledali situaci, v níž je přesto možné, aby zůstalo já, a tuto situaci jsme nazvali vítězstvím nad smrtí.*“⁷⁰ **Tou situací je právě vztah s jiným, vztah s druhým.**

5.2 VŮLE A SMRT

V celé filosofické a náboženské tradici je na smrt nahlíženo jako na přechod do nicoty a nebo jako na přechod do jiné existence. Toto pojetí pochází ze zkušenosti se smrtí našich bližních, kteří vskutku přestali existovat v našem světě. Tato zkušenost se nedá nazvat jinak než odchod či zmizení. Pokud ale ztotožníme smrt s nicotou, tak toto ztotožnění odpovídá smrti Druhého ve vraždě. „*Hlubším způsobem a v jistém smyslu a priori pojímáme smrt jako nicotu ve vášni vraždy. Spontánní intencionalita této vášně je zaměřena na zničení. Když Kain zabil Ábela, měl patrně právě toto vědění o smrti.*“⁷¹ **Lévinas nestaví smrt ani do**

⁶⁸ LÉVINAS, E. *Totalita a nekonečno*, s. 50.

⁶⁹ CASPER, B. *Míra lidství. Rosenzweig a Lévinas*, s. 16.

⁷⁰ LÉVINAS, E. *Čas a jiné*, s. 155.

⁷¹ LÉVINAS, E. *Totalita a nekonečno*, s. 208.

nicoty, ani do bytí. Kdyby přijal tyto dvě kategorie, neměla by jeho smrt smysl. „*Má smrt se neodvozuje pomocí analogie ze smrti jiných, nýbrž je vepsána ve strachu o mé bytí, který mohu mít.*”⁷² Strach, o kterém Lévinas mluví, pochází z bezprostřední blízkosti smrti. Nevíme ale, kdy přijde. Nepředvídatelnost smrti plyne z toho, že smrt nemá místo v žádném horizontu. Nejsme schopni ji uchopit.

Je-li vůle smrtelná, není to jen proto, že je obklopena nicotou. „*Jsem pasivita ohrožená nejen nicotou ve svém bytí, nýbrž také vůlí ve svém chtění.*”⁷³ Smrt nemůže vzít životu všechn smysl, jelikož jsme ve svém jednání vystaveni cizí vůli. „*Nepřítel či Bůh, nad nímž nemám moci a který není součástí mého světa, je stále ve vztahu ke mně a dovoluje mi chtít. Avšak toto chtění není egoistické; je to vůle, která vniká do podstaty touhy, jejíž gravitační střed není totožný s já, příslušným k potřebě, do touhy, která je touhou pro Druhého.*”⁷⁴ **Vůle je tedy zcizení a zrada svého já, jelikož směřujeme ke smrti. Má však čas budoucí, není vystavena smrti hned, a právě proto má čas být pro Druhého a nalézt smysl i navzdory smrti.**

5.3. SPÁSA

Co znamená spása? Jaký má význam? Slovo spása znamená určitou záchranu, ať už v každodenním životě, když jsme třeba zachráněni před něčím špatným, a nebo má náboženský význam. Myšlenka spásy je společná všem náboženstvím. Slovo spása pochází z praslovanského spasit, chránit stádo. Spása v náboženském smyslu může být chápána dvojím způsobem: negativně - spása „od”, nebo pozitivně - jako spása „pro”. V prvním případě se jedná o spásu od něčeho, co člověka sužuje: bolest, utrpení, smrt. V druhém případě jde o to, co spásou pozitivně získáme. Podle náboženské tradice se může jednat o ráj, nebe, nirvánu, věčný život, atd. V hebrejštině znamená spása vytržení z nebezpečí smrti, naplněný život, osvobození, vykoupění, ochranu, vítězství.

Jak pojímá Lévinas spásu? „*Ekonomický svět nezahrnuje jen náš, řekněme, materiální život, ale všechny formy naší existence, kde byla potřeba spásy*

⁷² LÉVINAS, E. *Totalita a nekonečno*, s. 208.

⁷³ Tamtéž, s. 211.

⁷⁴ Tamtéž, s. 211.

usmlouvána, kde Ezau už prodal své prvorozenecké právo."⁷⁵ Svět, podle Lévinase, je laický svět, kde naše „já" dostává zapláceno. Náboženský život také označuje za ekonomický. Mluví zde o času vykoupení. Jakou máme naději dosáhnout uspokojení? **Pravým předmětem naděje je spása.** „Spása nevyžaduje uspokojení potřeby jakožto vyšší forma, která by se chtěla ujistit, že má solidní základy. Jednotvárnost našeho života určitě není pouhým následkem naší animality, neustále přesahované činností ducha. Ale starost o spásu se také nevynořuje v bolestné potřebě, jež by byla příležitostnou příčinou - jako kdyby chudoba nebo úděl proletáře znamenaly příležitost zahlédnout bránu Nebeského království. Revoluční boj se odvrací od svého skutečného významu i od své reálné intence, když slouží jenom jako základ duchovnímu životu nebo když má svými krizemi probouzet poslání. **Ekonomický boj je už přímo bojem za spásu, protože je fundován v samotné dialektice hypostaze, jíž se ustavuje prvotní svoboda.**"⁷⁶ V našem každodenním životě máme materiální starosti, které vyjadřují samu událost naší svobody existování. Stejně tak každodenní život vyvěrá z naší samoty. **Každodenní život je starostí o spásu. Spásy dojdeme skrze náš svět.**

⁷⁵ LÉVINAS, E. *Existence a ten, kdo existuje*, s. 76.

⁷⁶ LÉVINAS, E. *Čas a jiné*, s. 77.

ZÁVĚR

Tato práce měla za cíl ozřejmit některé pojmy v myšlení a filosofii Emmanuela Lévinase. Na závěr této práce se pokusím shrnout v krátkých a výstižných bodech podstatné a důležité části:

ODPOVĚDNOST:

- Odpovídáme za vše a za všechny, nikoliv jen za sebe.
- Odpovědnost musí být v samém nitru člověka.
- Pokud se budeme chtít zbavit odpovědnosti, hrozí, že ztratíme sebe sama.
- Odpovědnost je na prvním místě před svobodou, nezakládá se na naší vlastní svobodě.
- V okamžiku, kdy pohlédneme do tváře druhého, přijímáme za něj odpovědnost.

EXISTENCE:

- Cílem Lévinasovy analýzy pojmu existence je interpretovat heideggerovské bytí jako neosobní existenci a používá neutrální fenomén *ono je*.
- *Ono je* představuje zcela neurčité, anonymní bytí, jež přesahuje kategorie bytí a nicoty.
- Metaforickým jazykem tento pojem nazývá šumícím tichem, nočním prostorem, přítomností nepřítomného atd.
- Lévinasovým cílem je vymknoutí se z *ono je* pomocí činu a úsilí.
- Důležitou roli hraje čas - přítomnost - přítomný okamžik je novým začátkem, okamžikem vzniku existence.
- V přítomnosti bere člověk na sebe existenci.
- Přítomnost umožňuje hypostazi (zvěcnění, zpodstatnění) existujícího.
- Hypostaze znamená pro Lévinase objevení substantiva uprostřed neosobní existence *ono je*.

SMRT:

- Lévinas nestaví smrt do nicoty ani do bytí.

- Smrt je pojmána jako pasivita. Smrt je absolutně nepoznatelná situace, smrt nás uchopuje, ale my nad ní nemáme vládu.
- Vztah ke smrti není přítomnost, ale je vztahem budoucnosti.
- Ve smrti se existování existujícího odcizuje a vzniká vztah k jinému.
- Vztah k budoucnosti je sám vztah k jinému.
- Lévinas neklade důraz na to, že smrt přerušuje existenci, nýbrž že moje *já* je tváří v tvář smrti naprosto bez iniciativy.
- Vztah s jiným Lévinas pokládá za vítězství nad smrtí.

SPÁSA:

- Náš svět i svět náboženský považuje Lévinas za ekonomický.
- Ekonomický boj je už přímo bojem za spásu.
- Každodenní život je starostí o spásu.

Východiskem Lévinasovy filosofie je spojení dvou kořenů evropské náboženské a intelektuální kultury: hebrejská bible a řecká vzdělanost. Z tohoto spojení vzešla jeho myšlenka, že řecké filosofické myšlení ovlivňuje biblické prvopočátky naší kultury svou dialogičností, zatímco biblické myšlení vnáší do řecké filosofie smysl pro význam „blízkosti bližního“, neboli jak on sám nazývá - „tvář druhého“.

Celkový pohled na Lévinasovo dílo ukazuje, že neopouští tradici židovského myšlení. Právě židovství se stává osou jeho filosofie. Ústředním pojmem se stává odpovědnost - nikoli ve smyslu odpovídat za sebe, ale odpovídat za druhého. Jeho filosofie se tudíž zakládá v etické dimenzi.

Dalším rysem jeho filosofie je jeho kritický pohled na dosavadní západní myšlení, jež se vyznačovalo snahou myslet jedno. Na základě této kritiky Lévinas používá pojem totality. Podle Lévinase právě západní filosofie ovlivňuje ontologii a její nárok na myšlenkové uchopení celkového bytí, a podmiňuje totalizující způsob myšlení. Filosofie se tedy mění v ontologii a jak říká Lévinas, západní filosofie se kvůli této změně stala „filosofií neutra“.

SEZNAM LITERATURY

BLAHA, J. *Malá zamyšlení. Několik pohledů židovské filosofie a poesie na dnešní dobu*. Brno : MAREK NEKONEČNÝ, 2006. ISBN 80-903516-8-9.

BLAHA, J. *Tóra a moderní židovská filosofie*. Trnava : DOBRÁ KNIHA, 2003. ISBN 80-7141-402-6.

CASPER, B. *Míra lidství. Rosenzweig a Lévinas*. Praha : OIKOYMENH, 1998. ISBN 80-86005-62-3.

CHALIÉROVÁ, C. *O filosofii Emmanuela Lévinase s úvodní studií Jeana Lacroix*. Praha : JEŽEK, 1993. ISBN 80-901625-0-9.

CHALIÉROVÁ, C. *Tři komentáře k filosofii Hanse Jonase a Emmanuela Lévinase*. Praha : JEŽEK, 1995. ISBN 80-901625-6-8.

CHALIÉROVÁ, C. *Židovská jedinečnost a filosofie*. Praha : FILOSOFICKÝ ÚSTAV ČSAV, 1992. ISBN 80-7007-027-7.

LÉVINAS, E. *Etika a nekonečno*. Praha : OIKOYMENH, 1994. ISBN 80-85241-67-6.

LÉVINAS, E. *Totalita a nekonečno*. Praha : OIKOYMENH, 1997. ISBN 80-86005-20-8.

LÉVINAS, E. *Existence a ten, kdo existuje*. Praha : OIKOYMENH, 1997. ISBN 80-86005-36-4.

LÉVINAS, E. *Čas a jiné*. Praha - Liberec : DAUPHIN, 1997. ISBN 80-86019-33-0.

NEWMAN, J. a SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*. Praha : SEFER, 1998. ISBN 80-900895-3-4.

POIRIÉ, F. *Emmanuel Lévinas*. Arles : ACTES SUD, 1996. ISBN 2-7427-0842-1.

POLÁKOVÁ, J. *Filosofie dialogu*. Praha : JEŽEK, 1995. ISBN 80-85996-01-4.

TATRANSKÝ, T. *Lévinas a metafyzika*. Svitavy : TRINITAS, 2004. ISBN 80-86036-92-8.

ABSTRAKT

SLAVÍČKOVÁ, J. *Lévinasovo pojetí odpovědnosti, existence, smrti a spásy*. České Budějovice 2009. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky.

Vedoucí práce PhDr. Jan Samohýl, Th.D.

Klíčová slova: judaismus, Talmud, odpovědnost, mezilidský vztah, existence, anonymní bytí, smrt, spása

Práce se zabývá určitými pojmy ve filosofii a myšlení Emmanuela Lévinase: odpovědností, existencí, smrtí a spásou. Cílem této práce je systematicky a přehledně objasnit tyto pojmy. První a druhá kapitola pojednávají o životě a díle Emmanuela Lévinase a jeho vztahu k židovství a Talmudu, jelikož židovství mělo veliký vliv na jeho myšlení. Další kapitola se zabývá Lévinasovým pojetím odpovědnosti a vztahem k druhým lidem. Čtvrtá kapitola zpracovává pojetí a rozbor pojmu existence, především Lévinasovo pojetí existence jako anonymního bytí. Poslední kapitola se zabývá filosofickým a náboženským pojetím smrti a spásy.

ABSTRACT

The conception of the responsibility, the existence, the death and the redemption by Lévinas.

Key words: Judaism, Talmud, responsibility, interpersonal relation, existence, anonymous existence, death, redemption

The work deals with the key concepts in the philosophy and cogitation of Emmanuel Lévinas: the responsibility, the existence, the death and the redemption. The aim of this work is methodical and digested to clear up of these terms. The first and second chapters treat about the life and publication of Lévinas and about the relation with Judaism and Talmud, because Judaism has the huge influence of Lévinas's cogitation. Another chapter deals with the conception of responsibility by Lévinas and with the interpersonal relation. The fourth chapter processes the conception of the existence, mainly the conception of the existence as anonymous existence. The last chapter deals with the conception of the death and the redemption in the philosophical and religious sense.

